

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NEMECKO (SRN)

Pre Nemecko a jeho vývoj je charakteristický nepokojný proces hľadanie efektívneho spôsobu vládnutia. Počas celej svojej existencie svoju politiku **ideologizovalo** - to znamená, že aj iné, než nemecké myšlienky („z dovozu“) boli v Nemecku prijímané „po nemecky“.

Politický vývoj krajiny

Počas celej histórie sa na nemeckom území vystriedalo mnoho foriem existencie - ríša, kráľovstvo, cisárstvo, unitárny štát, súštatie, federácia, ale aj nijaký štát (okupačné zóny po vojne). V súčasnosti má Nemecko **federatívne usporiadanie** (tzv. Bund - spolok).

V roku 962 pápež Ján XII. korunoval Otta Veľkého za cisára Svätej rímskej ríše, čím sa vtedajšie Nemecko povýšilo na svetovú veľmoc. Od tých čias bolo hlavnou politickou predstavou nemeckého národa vytvorenie veľkej ríše.

V roku 1495 vznikol na území Nemecka prvý centrálny ríšsky orgán - Ríšsky komorný súd (Reichskammergericht). Sídlil vo Wormse a jeho zakladateľom bol panovník Maximilián I. Jeho hlavným poslaním bola ochrana mieru, riešenie majetkových a právnych sporov. Na čele stál **komorný sudca** menovaný panovníkom. O 5 rokov neskôr, v roku 1500 vznikol ďalší ríšsky inštitút (tzv. **Reichsregiment**), ktorý zaručoval šľachte spoluvládnutie.

V roku 1517 zverejnil **Martin Luther** vo Wittenbergu svoje tézy, ktorými odsúdil predávanie odpustkov. Jeho vystúpenie však bolo významné aj z ďalších hľadísk. Svojim konaním nastolil otázku samostatného uvažovania oddeleného od cirkvi a zaslúžil sa o niečo podobné ako Henrich VIII. v Anglicku - založil akúsi „národnú cirkev“, ku ktorej sa v súčasnosti hlási väčšina nemeckého obyvateľstva. Lutherove tézy sa neskôr stali zdrojom mnohých filozoficko-politických úvah, ktoré sa zaslúžili aj o vznik politických hnutí.

Pod tlakom Napoleona I. zanikla za vlády Františka II. v roku 1806 Svätá rímska ríša. Jej nástupníkom sa stalo takmer 300 štátov, niektoré z nich sa združili do **Rýnskeho spolku**.

Po Viedenskom kongrese vznikol **Nemecký spolok**. Bol to voľný zväzok štátov (združoval 35 štátov a 4 mestá). Predsedajúcou krajinou bolo **Rakúsko**. Tento zväzok mal aj svoj spolkový orgán - tzv. **Spolkové zhromaždenie splnomocnených vyslancov**.

V roku 1847 Wilhelm IV. otvoril rokovanie zemského snemu. Akýsi **predparlament** sa zišiel o rok neskôr, medzi 31. marcom až - 3. aprílom 1848 vo Frankfurte nad Mohanom v kostole sv. Pavla. Na tomto zjazde profesorov, resp. honorácie bola uzatvorená dohoda o vzniku parlamentu. Tento parlament však nebol schopný vytvoriť vládu, ktorá by disponovala skutočnou mocou. Bolo to spôsobené aj skutočnosťou, že vtedajší pruský kráľ **Fridrich Viliam IV. odmietol titul**

cisára. Plán zjednotenia Nemecka tak stroskotal. O rok neskôr, v roku 1849 bola vyhlásená **riíšska ústava**, ktorá obsahovala základné slobody a práva občanov.

V roku 1867 vznikol **Severonemecký spolok**, ktorý už disponoval aj svojimi vládnymi orgánmi. **Mal dvojkomorový parlament** - hornú komoru tvoril **Bundestag** (Spolková rada) a dolnú **Reichstag** (Ríšsky snem¹). V Spolkovej rade mali svoje zastúpenie jednotlivé krajiny, Ríšsky snem disponoval legislatívnymi právomocami (vytváral zákony) a schvaľoval rozpočet.

Popri parlamente existovala aj **vláda na čele s kancelárom**, ktorého menoval nemecký prezident (v tom čase pruský kráľ) podľa svojho uváženia. To znamená, že **celá výkonná moc bola sústredená v rukách cisára.**

Pre obdobie Severonemeckého spolku sú charakteristické črty **konfederatívneho usporiadania**, popri ktorých bola potrebná existencia silnej, integrujúcej osobnosti - hlavy štátu.

V roku 1871 sa cisár **Wilhelm I. vyhlásil za cisára nemeckej ríše.** Táto druhá etapa nemeckého zjednocovania trvala až do konca prvej svetovej vojny a skončila sa abdikáciou cisára Wilhelma II. (cisár odstúpil 9. novembra 1918).

Kľúčovými osobnosťami tejto ríše boli cisár **Wilhelm II.** a kancelár **Otto von Bismarck.** Bola prijatá nová ústava. **Cisár** mal právo menovať ríšskeho kancelára, zvolávať a rozpúšťať ríšsky snem. V čase vojny bol vrchným veliteľom ozbrojených síl. **Snem** bol zastupiteľským zborom ľudu, v **Ríšskej rade** sedeli zástupcovia panovníkov a troch slobodných miest.

Po roku 1918 nastal v krajine politický zmätok, pričom niektoré krajiny sa pokúšali o návrat k samostatnosti. Rozhodovania sa ujala vláda, ktorá však musela spolupracovať s rôznymi zväzmi a nátlakovými združeniami. Situácia vyústila vypísaním volieb, ktoré sa konali 19. januára 1919. Následne sa ústavodarné Národné zhromaždenie zišlo v meste **Weimar**, podľa ktorého dostala novovzniknutá **Nemecká republika** (tak znel oficiálny názov Weimarskej republiky) svoje pomenovanie - weimarská. Jej prvým prezidentom sa stal šéf sociálnych demokratov **Friedrich Ebert.**

Aj napriek tomu, že nešlo o ríšu, ale o republiku, **Nemecko si stále zachovávalo tradičné pomenovanie svojich inštitúcií** (ríšsky prezident, Ríšsky snem, Ríšska rada).

Ústava tejto republiky určovala, že všetka moc pochádza z ľudu. Nebola však dostatočne silná nato, aby zabránila zmene demokratickej vlády na fašistický režim.

Ríšsky snem disponoval štvorročným mandátom. Rozpustiť ho mohol ríšsky prezident. Grémiom krajinských vlád sa stala **Ríšska rada**, ktorá plnila poradnú funkciu a disponovala právom veta s odkladným účinkom.

1 Ríšsky snem existoval už za čias Svätej rímskej ríše, ale v tých časoch nemal parlamentné právomoci.

Vláda bola zostavovaná na základe výsledkov volieb do Ríšskeho snemu, ktorému úplne podliehala. **Vo Weimarskej republike mal dominantné postavenie parlament. Hlavným zdrojom moci sa stali politické strany.**

Ríšsky prezident bol nezávislý od podpory snemu. Jeho volebné obdobie trvalo 7 rokov. Menoval kancelára, ministrov a mal právo vyhlásovať výnimočný stav na celom území Nemeckej republiky. Aj napriek tomu, že postavenie prezidenta v období Weimarskej republiky bolo výrazne oslabené, bol vrchným veliteľom ozbrojených síl. Vtedajší prezident - hrdina z prvej svetovej vojny - **Paul von Hindenburg** nezládol svoje právomoci, na žiadosť Hitlera vyhlásil v krajine výnimočný stav a v roku 1933 ho menoval do funkcie nemeckého kancelára. V roku 1939 nacistický režim rozpútal krvavú vojnu, v ktorej zahynuli desiatky milióny obyvateľov, predovšetkým z Európy.

Najväčšie hrôzy nacizmu predstavovali ghettá, pracovné tábory (Arbeitslager) a koncentračné tábory, v ktorých boli sústredené nepohodlné osoby odsúdené na krutú a ponižujúcu smrť.

V období Tretej ríše (Deutsches Reich) sa kompetencie z parlamentu preniesli na vládu. Inštitút volieb bol odstránený, „demokratická“ forma vlády weimarskej republiky bola zmenená na diktatúru. Hlavou štátu sa stal národný politický vodca (Führer). Opozičné politické strany boli zakázané.

V roku 1945 bol nacistický režim porazený. Postupimskou dohodou vznikli na území Nemecka tzv. **okupačné zóny**² (tzv. **Bizóna**, neskôr **Trizóna** spájajúca francúzsku, britskú a americkú okupačnú zónu; sovietska zóna bola samostatná). **V roku 1949 vznikli dva samostatné štáty s odlišnou orientáciou - Nemecká demokratická republika** (7. októbra 1949 s orientáciou na ZSSR; hlavné mesto Berlín) a **Spolková republika Nemecko** (23. mája 1949 s orientáciou na Západ; hlavné mesto Bonn).

Okupačný štatút SRN nezasahoval do zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci. Jeho pozornosť sa sústredila na civilné letectvo, priemysel, demilitarizáciu a zahraničnú politiku SRN. Bol zrušený v roku 1955, keď sa stalo Nemecko členom NATO.

Po vojne sa v Spolkovej republike Nemecko prijala zásada, podľa ktorej **prezident nemal rozhodujúce právomoci**. Exekutíva a legislatíva nadobudli rovnaké postavenie.

V novembri 1989 padol Berlínsky múr, symbol železnej opony. Na základe rozhovorov 2+4 sa **3. októbra 1990 Nemecko zjednotilo a prijalo názov Spolková republika Nemecko**.

V Nemecku je veľmi dôležitá **tradícia autonómneho postavenia spolkových krajín**. Tento federatívny princíp umožňuje efektívne riadenie krajiny.

² Okupačné zóny vznikli na území Nemecka, pričom aj samotné hlavné mesto Berlín bolo rozdelené do štyroch okupačných zón.

V histórii Nemecka je veľmi dôležitý **vývoj náboženstiev**. Predovšetkým **Židia** sa významne podieľali na vývoji kultúry, obchodu, hospodárstva, vedy, ale aj štátnej politiky. Počas II. svetovej vojny sa populácia Židov výrazne znížila. Dominantným náboženstvom krajiny je v súčasnosti **protestantizmus**. Tradičnou baštou katolicizmu je **Bavorsko**.

Nemecký federalizmus

Proces budovania súčasnej nemeckej federácie sa začal v roku 1949 schválením Grundgesetzu, v ktorom sa počítalo so zjednotením Nemecka. Bol dokončený v roku 1990.

Spolková republika Nemecko sa vyznačuje **federatívnym spolkovým usporiadaním**. Tvorí ju 13 spolkových krajín a 3 slobodné mestá, ktoré majú status spolkovej krajiny. Aj podľa tohto delenia sa kompetencie rozdeľujú na tie, ktoré spadajú striktne do **právomoci Spolku** (centrálnej vlády) a tie, ktoré spadajú do sféry tzv. **konkurenčného zákonodarstva** (čiže pod správu riadiacich orgánov jednotlivých spolkových krajín) - sem patria všetky kompetencie, ktoré nie sú upravené v základnom zákone.

Štátna moc má dvojstupňovú organizáciu - orgány štátnej správy sa delia na spolkové a krajinské. **Administratíva sa delí do troch oblastí**. Podľa nich môžeme kompetencie rozdeliť na tie, ktoré spadajú do:

- ✓ správy spolku a sú vykonávané spolkovými orgánmi;
- ✓ kompetencie spolku, ale za ich výkon zodpovedajú krajinské orgány;
- ✓ autonómnej správy spolkovej krajiny.

V SRN funguje tzv. **princíp legislatívnej jednoty** - to znamená, že spolkový zákon má prednosť pred výkladom jednotlivých spolkových krajín.

Jednotlivé spolkové krajiny však majú právo na vlastné zákonodarné (jednokomorové parlamenty, tzv. Landtagy) a súdne orgány, dokonca aj na vlastnú ústavu, ktorá vymedzuje usporiadanie moci v jednotlivých krajinách (moc však musí byť založená na princípe sociálnej republikánskej a demokratickej vlády, a musí sa podriaďovať základnému zákonu a spolkovým zákonom).

Do výkonného centra moci patrí oblasť občianstva, meny, migrácie, zahraničnej politiky³, ciel, železníc, pošty a telekomunikácie.

V krajine nie sú prípustné také zmeny Základného zákona, ktoré sa vzťahujú na spolkové usporiadanie alebo na spoluúčasť jednotlivých spolkových krajín na zákonodarnom procese (ochrana federatívneho princípu a autonómie spolkových krajín).

³ Jednotlivé spolkové krajiny však majú právo uzatvárať medzištátne zmluvy, ktoré však nesmú byť v rozpore so zahraničnou politikou SRN. Ide predovšetkým o kontakty so susediacimi štátmi.

Za výkon štátnych úloh sú zodpovedné spolkové krajiny. Tie sa podieľajú okrem iného aj na tvorbe zákonov v Spolkovej rade.

Zákonodarná moc

1. septembra 1948 vznikla v Bonne **Parlamentná rada** (Parlamentarischen Rat⁴; predsedom bol Konrad Adenauer), ktorá 8. mája 1949 schválila tzv. **Grundgesetz**⁵ (Základný zákon). Tento dokument bol zameraný na silnú ochranu ľudských práv. Reagoval aj na negatívne spomienky z obdobia Weimarskej republiky. Ustanovil funkciu slabého prezidenta, ktorý nemá rozhodovacie právomoci. Vymedzil postavenie politických strán k politickému systému. Bol spísaný tak, aby bolo neskôr možné spojenie SRN a NDR, a aby sa predišlo zlyhaniu demokracie tak, ako to bolo v prípade Weimarskej republiky. **Grundgesetz vytvoril federálny model s relatívne silnými právomocami spolkových krajín** (čo sťažuje zneužitie zo strany spolku).

Samotnú zákonodarnú moc reprezentujú dva orgány: Spolkový snem a Spolková rada. V prípade Nemecka však **nemožno hovoriť, že ide o parlament, resp. dvojkomorový parlament.** Nemci takéto označenie pre svoj zákonodarný orgán nepoužívajú - **v prípade Nemcov ide o dva samostatné orgány.** Zákonodarnú iniciatívu má v SRN Spolková rada alebo vláda plus 5 poslancov Spolkového snemu. Až 2/3 zákonov predkladá vláda.

Spolkový snem (Bundestag) je legitimovaný orgán na základe priamych volieb. Je to **najvyšší zákonodarný a ústavodarný orgán Nemecka.** Má minimálne 598 členov, ktorí sú volení v priamych voľbách na obdobie 4 roky. Jeho členom môže byť každý občan, ktorý dovŕšil vek minimálne 18 rokov, pričom musí byť aspoň 1 rok občanom SRN. Na jeho čele stojí predseda (v nemčine ako Prezident spolkového snemu).

Na prvom zasadnutí⁶ volí spolkového kancelára (zvláštnosťou však je, že ho nemôže odvolať - nato by musel byť rozpustený parlament), ktorého na začiatku navrhuje spolkový prezident z ľudí, ktorí majú schopnosť zložiť väčšinovú vládu (čiže väčšinu v Spolkovom sneme). Na koniec vláda vytvorí **frakcie.** Vytvárajú ju však iba strany, ktoré majú aspoň 5% členov Snemu. Ostatné strany (ktoré majú pod 5% členov) vytvoria skupiny, ale skupiny a frakcie majú rovnaké práva.

Rada najstarších (Ältestenrat) je orgán zložený z predsedu Snemu (iné pomenovanie pre neho je aj „vodca najväčšej frakcie), 4 podpredsedov a 23 poslancov (ide o poslancov z najvýznamnejších politických strán). Táto rada stanovuje program Snemu a jeho rozpočet. Má

4 V NDR vznikla obdoba Parlamentnej rady - Ľudová rada (tzv. Volksrat).

5 Názov „Grundgesetz“ navrhol Max Brauer, starosta Hamburgu.

6 Historicky prvé voľby do Bundestagu sa uskutočnili 14. augusta 1949, prvé voľby 7. septembra 1949. Prvým predsedom sa stal Erich Kohler.

(minimálne) 24 stálych výborov.

Spolkový snem možno rozpustiť, ak neexistuje parlamentná väčšina schopná zvoliť nemeckého kancelára. Vtedy má prezident dve možnosti - buď rozpustí snem a sú vyhlásené nové voľby, alebo menuje menšinovú vládu. Druhou možnosťou je nevyslovenie dôvery kancelárovi (ak kancelár požiada o vyslovenie dôvery a tá mu nie je vyslovená), ktorý následne požiada prezidenta o rozpustenie Snemu. Snem bol rozpustený len jedenkrát v polovici 60. rokov.

Medzi **základné právomoci Spolkového snemu** patrí zákonodarná iniciatíva (prijímanie spolkových zákonov, súčinnosť na zmene Základného zákona), kreačná pôsobnosť (právo tvoriť vlastné výbory) a kontrolná pôsobnosť (schvaľovanie štátneho rozpočtu). Okrem iného môže Spolkový snem dvojtretinovou väčšinou podať aj žalobu na nemeckého prezidenta.

Voľby do Spolkového snemu sa štandardne konajú jedenkrát za 4 roky. V prípade týchto volieb ide o personalizovaný pomerný systém, resp. o modifikovaný zmiešaný volebný systém.

Každý volič má k dispozícii dva hlasovacie lístky, pričom je len na ňom, či použije iba jeden, alebo obidva. **Prvý hlas dáva konkrétnemu poslancovi** - kandidátovi v jednomandátovom volebnom obvode (jednomandátových volebných obvodov je 299). V tomto prípade ide o väčšinový systém, keďže platí zásada „víťaz berie všetko“.

Druhý hlas dáva volič konkrétnej politickej strane, pričom môže vybrať aj inú politickú stranu, z ktorej pochádzal jeho kandidát na prvom lístku. Tento lístok je prepočítaný na počet 598 poslancov.

Ako prvé sa sčítavajú hlasy politických strán, až potom jednotlivých kandidátov. Mandáty sa rozdelia medzi spolkové krajiny podľa výsledkov, ktoré v nich politické strany dosiahli. Do parlamentu postúpia tie politické strany (nie samotní kandidáti - z tohto dôvodu nemôže byť zvolený nezávislý kandidát), ktoré získali minimálne 5% kresiel a aspoň 3 priame mandáty (a nezávislý kandidát predsa nemôže získať tri priame mandáty!). Tentokrát ide o **pomerný volebný systém**.

To znamená, že na prvých lístkoch musia byť víťazní minimálne traja kandidáti a na druhých lístkoch musí strana získať minimálne 5% hlasov nato, aby postúpila do Spolkového snemu.

Po voľbách sa zistí, koľko celkovo získala politická strana hlasov a hlasy sa následne prerozdedia. Ak strana získala napríklad 10 % hlasov, znamená to, že ju v Sneme bude zastupovať 60 poslancov (1% tvorí 5,98 poslanca; 10 percent = 60 poslancov). Do Snemu najskôr postúpia tí kandidáti, ktorí zvíťazili na prvých lístkoch (v jednomandátových obvodoch). Ak by ich však bolo viac ako 60 (napríklad 65), postupujú títo poslanci všetci, pričom počet 598 poslancov sa navýši o daný počet (aj z toho dôvodu je lepšie, že ak si je poslanec istý víťazstvom, je pre neho výhodnejšie byť zapísaným na poslaneckej kandidátke - na prvom volebnom lístku). Ak by sa vyskytla situácia, že percentuálny počet zastúpenia politickej strany by bol menší ako počet kandidátov (strana získala

10 % hlasov, ale iba 55 poslancov), tak v tom prípade postúpia všetci kandidáti z hlasovacích lístkov plus prví kandidáti zo stranických kandidátok.

Spolková rada (Ríšska rada - Reichstag, resp. Bundesrat) neplní formálnu úlohu Hornej komory, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. V niektorých zákonoch má právo absolútneho veta; bez jej súhlasu nie je možná akákoľvek zmena základného zákona (Grundgesetzu). **Zastupuje záujmy spolkových krajín.**

Spolková rada bola vytvorená už v období Severonemeckého spolku. V období cisárstva (19. storočie) bolo jej hlavnou úlohou zjednotenie krajiny. Už v tom čase mala dosť silné postavenie - mala právo absolútneho veta a musela súhlasiť s vyhlásením vojny.

Po roku 1918 (v období Weimarskej republiky) bola formálnejším orgánom (mala tzv. suspenzívne právo veta, ktoré malo iba odkladný účinok a Snem mohol toto právo kedykoľvek prehlasovať).

V súčasnosti je potrebný jej súhlas na zmenu ústavy (Základného zákona) minimálne 2/3 väčšiny poslancov. Spolkovému snemu poskytuje možnosť byť spoluúčastníkom pri kreovaní zákonov. Je to svojbytný orgán symbolizujúci nemecký federalizmus. Je úzko prepojená so Snemom. Členovia Spolkovej rady majú právo zúčastniť sa na rokovaní Spolkového snemu, ale nemajú možnosť v ňom hlasovať.

Spolková rada je tvorená zástupcami krajinských vlád, pričom títo zástupcovia podliehajú tzv. imperatívne mandátu (hlasujú podľa pokynov vlády konkrétnej spolkovej krajiny, nie podľa svojho vlastného rozhodnutia). Každá spolková krajina má nárok na zastúpenie v počte 3 - 6 poslancov, pričom krajina sa meria podľa počtu obyvateľov. Poslanci zastupujú záujmy spolkových krajín (nie ľud ako celok) a sú menení priebežne. Celkový počet členov Spolkovej rady je fixne stanovený na 68.

Rada disponuje absolútnym právom veta v prípade, ak ide o zákon týkajúci sa úprav spolkových financií alebo kompetencií spolku v oblasti správy. Dvojtretinová väčšina členov je potrebná na zmenu spolkového zákona.

Ak Rada nesúhlasí s nejakým zákonom, má **právo námietky**. Snem však môže zákon prehlasovať rovnakou väčšinou, akou bol zamietnutý (podanie námietky, resp. prehlasovanie zákona musí podporiť minimálne 60 % poslancov).

Hlasovanie v Ríšskej rade môže prebiehať buď podľa systému zratúvania hlasov (podľa aktuálneho počtu mandátov), alebo spôsobom, že každá krajina bude disponovať 1 hlasom (tzv. skupinový hlas). Spôsob, akým sa bude hlasovať, záleží od predmetu hlasovania.

Prezident (Bundespräsident)

Funkcia prezidenta je ovplyvnená historickými udalosťami z Weimarskej republiky. Má právo rozpúšťať Spolkový snem a predkladať zákony. V prípade, že je ohrozený verejný poriadok, má právo vydať dekréty so silou zákona. Je to väčšinou významný stranícky funkcionár s veľkou morálnou podporou (v mnohých prípadoch kandidujú na prezidenta bývalí aktívni politici; post prezidenta je akýmsi zavŕšením ich politickej kariéry). Jeho sídlom je zámok Bellevue v centre Berlína.

Hlava štátu nie je vrchným veliteľom ozbrojených síl (tým je minister obrany) a nemá právo vyhlásiť výnimočný stav. Celkovým vedením politiky je poverený **spolkový kancelár**.

V ľudovom hlasovaní možno odvolať prezidenta 2/3 väčšinou poslancov Spolkového snemu. Takýto návrh však nikdy nebol podaný.

Prezident je volený na obdobie 5 rokov v nepriamych voľbách⁷ zvláštnym orgánom, ktoré sa nazýva **Spolkové zhromaždenie**. To sa stretáva výlučne kvôli voľbe prezidenta. Počet jeho členov nie je fixne stanovený. Polovicu tohto zhromaždenia tvoria členovia Spolkového snemu, druhá polovica je tvorená zástupcami jednotlivých spolkových krajín. Prezident musí získať absolútnu väčšinu všetkých hlasov (50% + 1 hlas), pričom sa konajú maximálne tri kolá voľby⁸.

Minimálny vek prezidenta musí byť 40 rokov. Osoba kandidujúca na post hlavy štátu musí mať aktívne právo voliť do Spolkového snemu. Do funkcie môže byť táto osoba zvolená maximálne dve funkčné obdobia za sebou (doteraz sa to podarilo len trom kandidátom - Theodorovi Heussovi, Heinrichovi Lübkeemu a Richardovi von Weizsäckerovi).

Prezident môže navrhnúť a menovať osobu do funkcie spolkového kancelára. Okrem toho menuje ministrov, menuje (odvoláva) sudcov, predsedov štátnej sféry a armády; podpisuje zákony (nemá však zodpovednosť za ich prijatie ani výkon, pretože je potrebná kontrasignácia zákonov kancelárom, prípadne príslušným rezortným ministrom) a udeľuje milosť. Za určitých okolností môže rozpustiť Spolkový snem. V prípade neprítomnosti prezidenta zastupuje predseda Spolkovej rady. Prezidentovi pri jeho funkcii pomáha **Úrad spolkového prezidenta** s tromi generálnymi riaditeľstvami.

Obžalovaný môže byť prezident za úmyselné porušenie Základného (alebo iného) zákona, pričom trestom je pozbavenie úradu. Rozhodnutie vydáva Spolkový ústavný súd. Túto obžalobu podáva 2/3 väčšina členov Spolkového snemu alebo Spolkovej rady.

Prvým spolkovým prezidentom bol Theodor Heuss, súčasný sa volá Horst Köhler (r. 2004).

⁷ V medzivojnovom období bol prezident volený na obdobie 7 rokov v priamych voľbách.

⁸ V prvom kole môže byť aj viacero uchádzačov, do druhého kola postupujú traja najúspešnejší kandidáti, do tretieho kola najlepší dvaja, lepší zvíťazí.

Kancelár a vláda (Bundeskanzler und Bundesregierung)

SRN patrí medzi krajiny s posilnenými právomocami kancelára. Aj preto sa forma vlády v Nemecku označuje ako **kancelárska forma vlády**.

Kancelár je dosť ťažko odvolateľný. Vláda, ktorú zostavuje, funguje na troch princípoch (kancelársky, rezortný, kolegiálny).

Kancelár⁹ vydáva rámcové smernice na riadenie jednotlivých ministerstiev. Je predsedom a hlavným predstaviteľom výkonnej moci (vlády). Reprezentuje štát na medzištátnych rokovaníach, má právo uzatvárať medzinárodné dohody (tzv. kancelársky princíp). Určuje počet ministrov, zloženie vlády a rozdeľuje funkcie. Volený je Spolkovým snemom vždy po parlamentných voľbách. **Návrh na jeho voľbu dáva prezident** - zvolený je ten kandidát, ktorý získa viac ako 50% hlasov v Spolkovom sneme. V prípade, že neprejde návrh prezidenta, akceptuje sa aj návrh predložený Spolkovým snemom.

Medzi návrhom na odvolanie a samotným odvolaním kancelára je čas 48 hodín (tzv. lehota na schladenie hláv). Tento proces prebehol zatiaľ iba dvakrát, z toho raz úspešne (v roku 1972 - pokus o zbavenie mandátu Willyho Brandta - nebol odvolaný, pretože za kancelára nebola zvolená iná osoba; v roku 1982 bol odvolaný Helmut Schmidt a počas volebného obdobia nahradený Helmutom Kohlom).

Vo vláde platí pravidlo, že **každý minister je zodpovedný za svoj rezort**. Základom pre jeho činnosť sú smernice vydané kancelárom (tzv. rezortný princíp).

Ak sa uskutoční hlasovanie o dôvere kancelárovi a je vyhlásené tzv. **konštruktívne vyjadrenie nedôvery spolkovému kancelárovi**, znamená to, že s kancelárom odídu aj všetci ministri (tzv. kolegiálny princíp).

Súdna moc

Súdnictvo Spolkovej republiky Nemecko je založené na **rímskom práve**.

Na ústavnosť v SRN dohliada **Spolkový ústavný súd** (Bundesverfassungsgericht) so sídlom v Karlsruhe¹⁰. Je to orgán, ktorý dohliada nato, aby spolkové zákony boli v súlade s ústavou. **Má 2 senáty po 8 sudcov**, (celkovo 16 sudcov) - **Veľký senát pre občianske záležitosti** (predseda tohto senátu je zároveň predsedom celého Spolkového ústavného súdu) a **Veľký trestný senát** (predseda tohto senátu je podpredsedom súdu). **Sudcov vyberá Spolková rada aj Spolkový snem na obdobie 12 rokov**, pričom horná veková hranica sudcov je 68 rokov. Do funkcie môže byť sudca zvolený iba raz. Súd nemôže konať na základe vlastnej iniciatívy, musí sa naň obrátiť konkrétna

⁹ Narozdiel od prezidenta môže byť kancelár zvolený do funkcie neobmedzene veľa krát. Najdlhšie bol kancelárom Helmut Kohl, ktorý tento post zastával 16 rokov a zostavil 5 koalíčných vlád.

¹⁰ Spolkový ústavný súd sídli v rovnakej budove ako Najvyšší súd.

osoba alebo inštitúcia (to isté platí aj na Slovensku).

Na všetky rozhodnutia je potrebná minimálne 2/3 väčšina prítomných sudcov. Rozhodnutia sú konečné.

Okrem Najvyššieho súdu a Spolkového ústavného súdu existuje v Nemecku aj **Spolkový súdny dvor**, ktorý však narozdiel od ústavného súdu rieši spory, ktoré sa **nedotýkajú** ústavy.

Politické strany

Prvé politické zoskupenia sa na území Nemecka začali formovať počas revolučných rokov 1848/49. Tieto zoskupenia liberálov, demokratov a konzervatívcov boli ovplyvnené **ideológiou**. Neskôr vytvorili prvé politické strany. Po porážke revolúcie sa do popredia dostali **konzervatívci**.

Pôvodne možno rozdeliť politické strany formujúce sa na území Nemecka na **konzervatívne a sociálne**, pričom niekde medzi nimi sa pohybovali **liberáli**. Neskôr sa objavujú nové typy strán - **ekologicko-mierové a nacionalistické**.

Okrem tohto členenia sa politické strany delia na **štátotvorné** (CDU-CSU, SPD), **doplnkové** (FDP, zelení) a **okrajové**, ktoré žiadna zo štátotvorných strán nechce (nacionalisti a PDS).

Konzervatívna strana bola frakciou, ktorá sa zoskupila okolo novín Kreuzzeitung. Podporovala reakčnú vládnu politiku, obhajovala stavovské usporiadanie spoločnosti. Sympatie si našla predovšetkým u veľkostatkárov.

V roku 1851 vzniklo politické zoskupenie s názvom **Wochenblattpartei**, ktoré však nemalo dlhšie trvanie. Bojovalo proti ultrakonzervatívnej vládnej politike, podporovalo zjednotenie Nemecka pod velením Pruska.

V roku 1859 vznikol **Nemecký národný spolok**, ktorý podporoval ústavu z roku 1849 a vytvorenie spolkového štátu pod velením Pruska. Z tohto spolku v roku 1861 vznikla **Nemecká pokroková strana**. Bola to strana, ktorá mala ako prvá pevne stanovený program. Mala pôsobnosť na území celého Nemecka. Podporovali ju najmä stredné vrstvy a buržoázia.

V roku 1867 vznikla **Národno-liberálna strana**, ktorá podporovala politiku Otta von Bismarcka. Bola to strana „zakladateľov ríše“ a podporovalo ju predovšetkým meštianstvo. V 70. rokoch sa táto strana dostala do sporu s katolíckou cirkvou (zákon o kazateľni, školstve a sobášoch).

Počas obdobia Weimarskej republiky sa strany delili na **prosystemové** (Centrum, SPD, Nemecká robotnícka strana), **kritizujúce systém Weimarskej republiky** (Nezávislá sociálnodemokratická strana Nemecka, Nemecká národno-ludová strana - monarchisti a Nemecká ľudová strana) a **antisystemové** (Komunistická strana KPD, národní socialisti NSDAP).

Počas II. svetovej vojny boli opozičné politické strany zakázané. Jedinou možnou politickou

stranou bola Nemecká národnosocialistická robotnícka strana (Nazionalsoziale Deutsche Arbeitspartei).

Krátko po skončení II. svetovej vojny bol vydaný zákon, ktorý zakazoval činnosť všetkých politických strán pôsobiacich na nemeckom území. Od augusta 1945 bola povolená politická činnosť tým stranám, ktoré preukázali svoj protinacistický charakter.

V rokoch 1946 - 1947 na politiku na tomto území mali silný vplyv tri politické strany - komunisti, CDU (plus CSU) a SPD. V sovietskej okupačnej zóne vznikla Socialistická jednotná strana Nemecka (SED).

V západných okupačných zónach, neskôr na území NSR sa po prijatí Základného zákona považovali za neústavné tie politické strany, ktoré by chceli odstrániť (prípadne obmedziť) základy demokratického systému. Tento zákon umožnil v 50. rokoch pozastaviť činnosť **Socialistickej ríšskej strane** (zákaz v roku 1952 - extrémne pravicová strana) a v roku 1956 **Komunistickej strane Nemecka**.

V Nemecku z pohľadu politických strán prevláda tzv. systém 2 a 1/2 strany (1. CDU/CSU, 2. SPD, 1/2 FDP). V roku 1967 bol prijatý zákon o politických stranách. Podľa tohto zákona sú politické strany združenia občanov, ktoré ovplyvňujú a združujú politickú vôľu ľudí.

CDU (Christlich-Demokratische Union) - Kresťansko-demokratická únia

Katolíci si vytvorili svoju politickú stranu. V roku 1848 vznikol Katolícky klub, ktorý sa postupne premenil na stranu **Centrum**. Táto strana sa zaoberala predovšetkým problematikou cirkevných práv. Podporovala myšlienku **federatívnej podoby ríše**.

Po prvej svetovej vojne sa strana rozdelila na dve časti, pričom jedna zostala fungovať pod názvom Centrum (známa je aj pod názvom Kresťanská ľudová strana - Christliche Volkspartei), druhá časť dostala pomenovanie Bavorská ľudová strana (Bayerische Volkspartei). Toto rozdelenie je aktuálne aj dnes (politické strany CDU-CSU).

Súčasná podoba CDU vznikla po II. svetovej vojne a založil ju **Heinrich von Brenato** spoločne s Konradom Adenauerom. Je to tzv. **catch-all party (univerzálna strana)**. Je založená na troch prúdoch a tradíciach - kresťansko-sociálnom, liberálnom a konzervatívnom. Má prevahu v 15 zo 16 spolkových krajín. Pri moci bola v SRN v rokoch 1949 - 1969. Z jej radov pochádzajú kancelári Konrad Adenauer (1. nemecký kancelár), Helmut Kohl a aj súčasná nemecká premiérka Angela Merkel. Táto strana, aj napriek tomu, že má v názve slovo „kresťanská“, je nezávislou od cirkvi, ale hlási sa k jej hodnotám. Okrem toho sa snaží o vytvorenie sociálneho a spravodlivého právneho štátu; o jednotu protestantov a katolíkov; podporuje súkromné podnikanie, snaží sa o ochranu individuálnych slobôd.

SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) - Sociálnodemokratická strana Nemecka

V druhej polovici 19. storočia začínajú vznikať robotnícke spolky a sociálnodemokratické hnutia. **Ferdinand Lassale** založil v roku 1863 **Všeobecný nemecký robotnícky spolok** so sídlom v Lipsku. Vystúpil s požiadavkou všeobecného a rovného hlasovacieho práva.

V roku 1869 vznikla z podnetov Augusta Bebela a Wilhelma Liebknechta **Sociálnodemokratická robotnícka strana**. Vznikla v Eisenachu a v roku 1875 sa spojila so Všeobecným nemeckým robotníckym zväzom v Gothe. Vytvorili tak **Socialistickú stranu Nemecka**, ktorá od Erfurtského zjazdu z roku 1890 niesla názov **Sociálnodemokratická strana Nemecka (SPD)**.

Bebel s Liebknechtom boli zakladateľmi tzv. **revizionistického socializmu**, ktorý odmietal myšlienku triedneho boja. Proti nim vystúpil Karol Marx s prácou „Kritika Gothajského systému.“

SPD sa Godesberským programom z roku 1959 prestala profilovať ako strana jednej triedy a začala mať širší záber. Jej kľúčovou osobnosťou v tomto období bol **Kurt Schumacher**. Strana sa odklonila od hodnôt marxizmu a začala podporovať trhové hospodárstvo. Do roku 1966 bola opozičnou politickou stranou. O tri roky neskôr, v roku 1969 sa na post kancelára SRN dostal aj jej zástupca, Willy Brandt. V porovnaní s ostatnými nemeckými politickými stranami má relatívne organizovanú politickú štruktúru. V minulosti sa zameriavala predovšetkým na podporu tzv. Ostpolitik¹¹ a posilnenie úlohy štátu v ekonomike. Z tejto strany pochádzal prvý kancelár a prezident medzivojnového obdobia **Friedrich Ebert**.

SPD má podporu predovšetkým medzi **robotníkmi**. Je členom Socialistickej internacionály a veľký vplyv má v odborovej centrále Nemecka DGB. V rámci SPD existuje aj mládežnícka organizácia JUSO (Mladí socialisti). Strana má niečo pod 1 milión členov.

CSU (Christlich-Soziale Union) - Kresťansko-sociálna strana

Predchodkyňou tejto strany bola Bavorská ľudová strana. Súčasná CSU vznikla v roku 1946 a je stranou bavorských katolíkov. Je organizačne nezávislá od CDU. Odvoláva sa priamo na hodnoty cirkvi. Podporuje bavorský nacionalizmus, katolicizmus a kresťanský konzervatizmus; je protisocialistická. Medzi jej najznámejších zástupcov patril napríklad **Edmund Stoiber**.

FDP (Freie Demokratische Partei) - Slobodná demokratická strana

FDP vznikla v roku 1949. Neorientuje sa na celú šírku tvorby politiky; strana je zástankyňou individuálnej slobody, hodnôt liberálnej demokracie, slobody podnikania, mierotvornej zahraničnej politiky. Má antiklerikálny charakter. Je častou účastníčkou koalíčných vlád, jej maximálna podpora však nebola vyššia ako 12,7 %. Má približne 80 000 členov.

¹¹ Ostpolitik bola zameraná na mierovú spoluprácu štátov Západného bloku so štátmi Východného bloku.

Najvýznamnejším politickým predstaviteľom FDP bol **Hans-Dietrich Genscher**, ktorý 18 rokov pôsobil na mieste ministra zahraničných vecí. Bol veľkým zástancom mierového riešenia každého konfliktu. Z tejto strany pochádzal aj prvý spolkový prezident **Theodor Heuss**.

Die Grünen - Zelení

V Nemecku pôsobí aj Strana zelených, ktorá bola založená v meste Karlsruhe v roku 1980. Úspešná bola už vo voľbách v roku 1983. Strana je odporcom atómovej energie; požaduje likvidáciu jadrových a nukleárných zbraní. Jej politika je zameraná na ochranu životného prostredia; rieši však aj sociálne otázky. Jej najznámejším predstaviteľom je **Joschka Fischer**, ktorý sa vypracoval na ministra zahraničných vecí a vicekancelára Nemecka. Medzi zelenými vo svete takýto úspech ich člena nemá obdobu.

Jej podporovateľmi sú predovšetkým mladí ľudia, ktorí vekom prechádzajú k iným politickým stranám. Aj preto je strana málo stabilná. Vyznačuje sa **radikalizmom** (koná rôzne protestné akcie, pochody apod.). Jej členskú základňu tvorí približne 40 000 členov.

Ostatné politické strany v Nemecku

PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus) je postkomunistická strana (vznikla z východonemeckej SED - Sozialistische Einheitspartei Deutschlands; Jednotná socialistická strana Nemecka), ktorá má podporu predovšetkým na území bývalej NDR. V súčasnosti je to strana ľavice (**Die Linke**), združujúca časť PDS a SPD. Strana má asi 250 000 členov.

Okrem toho tu existujú aj **nacionalistické strany** (Nacionálna strana Nemecka, Republikánska strana).

V súčasnosti majú tieto strany aj vďaka svojej minulosti veľmi malú podporu. Nazývajú sa aj **okrajovými stranami**, lebo nemajú reálnu šancu významne ovplyvniť politický vývoj krajiny.